

1.- Prof. Dr. Aptullah Kızılırmak, Astronomi Dersleri/kitap III).

Bu kitabın bilimsel yanını savunmak güçtür. Gerçekte kitap konusu bakımından bilimsel ise de, kapağında bir ders kitabı olduğu açıkça belirtilmektedir. Buna göre, ödel yönetmeliği göz önünde tutulunca, kitabın aranan niteliği taşımadığı anlaşılır. Yazar, bilinenleri bir ders çerçevesi içinde, öğrencisine sunmaktan ileri gitmiş değildir; ele aldığı konuya bir yenilik getirmiş değildir. Kendisi de 'bi derslerimizde genel bilgi vermekten öteye gitmeyeceğiz' demektedir (s.2).

Dil açısından bakınca, böyle bir konuyu işleyen bir kitabın dili ister-istemez sınırlı olacaktır. Konunun kendisine özgü dilini kullandığı için de, bir bakıma, dile büyük bir katkıda bulunduğu ileri sürülemez. Gerçekte yazar, yeni terimleri ve sözcükleri kullanmakta bir özen göstermiştir, bunula birlikte bilimsel bir konuyu işleyen kitabın içinde aradığımız oturmuş bir dile pek yer verilmemiştir; konuyu okuyucuya rahatça vermesi beklenen açıklığa da ulaştığı söylenemez. Çok yene ve dile yeni kazanılmış sözcüklerin yanında kuvvet, merkez, küre (s.1), hareket (2,27), sabit (4), malzeme (20), ifade (23), bu sayede (30), isabet (32) tamamen, aynı, yani (60), miktar (61), beyaz (68), tayin, kabul (69), mukayese, tesbit, tahmin (72), taraf (76), tarz (77), bazı (78), sıhhat derecesi (79), basit (81), tekrar (87), sıhhatli olarak tayin (88) gurup (90), imal (96) y sahip olmak, beraber, şekil (112), keşf (123), esas (170) v.b. Yazar bir yandan türkçe terimlere yer vermeye çalışırken bir yandan da yabancı dilden geçme sözcüklerden hiç kaçınmıyor: Gökssel ve fotografik parlaklık (63).

Yukarıdaki sözcüklerden çoğunun bugün türkçe karşılıkları vardır, karşılık bulunması güç sayılanların da, dili kullanmasını bilen biri, başka bir anlatımla verebilir. Kaldı ki türkçe ile bağdaşmayan cümleler de karşımıza çıkmaktadır: Bu birim İsveç fizikçilerinden A.J. Angström'ün bu konudaki çalışmalarına anı olarak verilmişti (5). Bir 'aygıt' için 'o şimdi burada görev yapmak tadır' (96) sözü türkçeyi iyi kullanan birinin ağzından işitilmez. 'Yararlı' sözü dilde varken bunun yirene 'yarayışlı' dile yeni bir söz aramak gereksizdir (105).

Sonuç.- Ödül alamaz.

Prof. Dr. İbrahim Yasa, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları.

Konusu bakımında okuyucu için ilgi çeken bu kitap, bana göre, ele aldığı konuyu gereği gibi işlemiş değildir. Ayrıca, konuyu sindirmiş değildir. Konu, dört yanından kavranacağı yerde, buna önem vermeyerek, genel yargılara gidilmiştir. Türkiye'nin bugünkü düzenini tanımak için, Osmanlılardan da öteye, Selçuklulara dek gitmeyi gerekli sayan yazarın tarih bilgisi yok denecek denli eksiktir. Oradan buradan devşirdiği bilgiler de yalın kat ve yanlıştır. Mezhepleri anlatırken, Hanefi mezhebinin kurucusunu imam-ı hanefi diye göstermek yanlıştır: Burada tamlama yoktur, imam demek gerektir. Hanefi ise, onun adı değildir, Araplardaki geleneğe göre künyesidir, o da Ebu Hanifedir. Hanefi, onun açtığı çığır-
dan gidenlere denir. Öteki mezheplerin kurucularının adlarında da imam kelimesi tamlama değil, onların sıfatları olarak 'imam'dır. Şiiliğin çıkışını, imamlık ve halifelik sorununa bağlamak yetersiz bir görüştür, bunun derinlerinde başka nedenler yatmaktadır, yazar bunlara hiç dokunmamıştır. Şiilere karşı serf davranan ikinci Selim değil, Yavuz Sultan Selim'dir (s. 112 v. d.)

Kitabın her sayfasında bu yalın-kat görüşlere, açıklamalara, devşirme düşüncelere rastlanmaktadır. Bir konunun yazarca sindirilmemiş olduğunun bir açık belgesi de dilde kendini göstermektedir. Bir yandan aşırı bir Türkçecilik ardında olduğu anlaşılan yazarın Türkçeşi, hemen bütün kitap boyunca yaraladığı görülmektedir. Bunun, hem sözcüklerde, hem de cümlelerde, anlatımda pek çok belirtileri vardır.

Bu anlam daha genişletilebilecek olursa demokrasi kavramı (3). Bir ülkenin türlü bölgelerinin coğrafik ve kültürel özellikleri (4). Kimi antropolojik araştırmaların varmış olduğu sonuçlara göre ayrı ırklara bağlı kimselerin evlenmelerinden doğan çocuklar biyolojik özellik bakımından ana babalarının bağlı oldukları ırkların biyolojik özelliklerinden daha üstün olanlarını kazanma eğiliminde oldukları halde bu üstünlük izleyen kuşuklarda azalmaya yüz tutar (7). Bir toplumun sürekliliği ancak bu koşullar altında var olabilir (9). Domuz, batıda da sevilen bir yaratık değildir, hemen bütün dillerde 'domuz' pisliğin, aşağılığın örneğidir (9). Toplumsal yapı bu öğelerin bütünüdür etkenlerinin bir değişgenidir (12). Her dilin sözlüğündeki sözcüklerin sembolik işaretlerle saptanmıştır. Kendi dilinin bütün sözcüklerini bilen hiç bir kimse vardır denilemez (14). Bütün düşünce ve yaşantıları, gerekli berensel ve düşünce eylemlerini kendimiz yapmak suretiyle elde etmek hiç bir kimse için olanaklı değildir (15). Halk bilgisi olarak tanımlayabileceğimiz folklor (16). Aynı zamanda dinsel ve sihirsel eylemler, yaşam ve doğanın çeşitli görüntülerini değgin inanç ve boş inanlar da folklorun alanı içine sokulabilir (16).

Dokunulduğu üzere(18). Bu tarikatın(ticaneliğin)başlı ülkemizdeki başı Plaveci-
oğlu olup İmralı Adada tutuklu bulunmaktadır. Adanın adı yanlış olduğu gibi
adı geçen de bu adada değildir. Üstelik bunlar gereksiz ayrıntılardır(117),
Ne Bektaşilik Hacı Bektaş tarafından, ne Mevlevilik, Mevlana tarafından kurul-
muş değildir(117), bunu ondan sonra gelenler kurmuşlardır. Hasanoğlun köyünde
sahip olunan çocuk sayısı..(149). Bu nedele artışı azalmayı sağlayacak olan
bir nüfus planlaması siyasasınının güdülmesi zorunluğu açık olarak belir-
mektedir(149). Bireylerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi
olmaları biçimde tanımladığı nüfus planlamasını(148). Ürünün 1/4ünü mülk sa-
hibi 1/4 ünü ortak alır, geriye kalan 1/8 i icar bedelidir(155). Geriye 1/8
kalmaz, 1/2 kalır. Devletin elinde dağıtılacak erazi kalmadığı yolundaki gö-
rüşler de güvenilir araştırmalara dayanmamaktadır(164). Bu yargısında hiç bir
kaynak vermeyen yazar, etnik guruplar ve azınlıklar bölümünde, yarım sayfa için
yarım sayfalık kaynak vermiştir(183). Büyük bir gelişme hızı ile bütün top-
lumsal sorunlar kısa bir dönemde çözülemeyeceği için komulardan(hangi?)şimdi-
lik vazgeçilmesi ve uzun bir süre içinde ele alınması gerekli görülmüştür(185)

Yazarın kullandığı sözcüklerde de bir tutarsızlık vardır. Bir yanda top-
lumbilimsel, bir yanda antropolojik(1), sayesindedir ki(2), hayatsal(3), coğrafik(4),
(4), tavar(9), atomik ve mekanik bir kültür(9), siyasal ve iktisadi(10), resmî,
tekrar tekrar, yani(13), icat(15), gurup(20), tebaka(21), buhransız(22), şunu salt
olarak kabul etmek gerektir ki(24), koloni(25) yazlık sayfiye(34), tatlı eğitim
(43), depresyon alanı(43), saygınlık(89), bu gibi tasniflerin sağlam olabilmesi
için ülke ölçüsünde amprik çalışmalara ve araştırmalara ihtiyaç vardır(96),
coğrafî(131), akçasal(145), sanayiye(145), tedbirler(148). yönetimsel ve adli
(165), kırsal eğitim(169).

Dilin biraz düzeldiği ve ne dendiği anlaşılın sayfalar da hep başka kitap-
lardan olduğu gibi yapılan aktarmalarda görülmüyor(s.26-29-36, 53-58, 83-86, 92-
94, 156-160, 162-165, 171-174-176-182 v.b.

Bir de belirtmeliyim ki yazarın buşvurduğu yazılar hep bir eğilimde olan
yazarlarınkilerdir. Bilimsel bir kitabın tek yanlı olması, kendi görüşüne ay-
kırı olan görüşlere yer vermemesi ve bunları eleştirmemesi ayrı bir eksiklik
sayılmalıdır. Kaldı ki, el attığı kaynakların bir bölümü, böyle bir konuyu işle-
yen bir kitap için önemli ve yeterli değildir.

Sonuç.- Ödül alamaz.

Prof. Suut Kemal Yetkin, Türk Mimarisi. Yazar önemli bir konuyu ele almaktadır. Kitapta yer alacak bilgilerin de okuyucu için yararlı olduğu bir gerçektir. Ancak bilimsel bir yapıtta, yazarın payı, başjurdığı kaynaklara göre, üstün olmak gerçektir. Doğrusunu söylemek istersek, burada, yazarın payını bir bakıma ayırmıyoruz. Yazarın kendi araştırmaları, incelemeleri ve emeği ile yazılmış olan sayfalar hangileridir? Hangi konuları kendisi işlemiştir? Bir ulusun mimarisini ilk gününden bu güne ele aldığı adından anlaşılacak böyle bir kitapta, yazar kendisine özgü olarak neleri getirmiştir? Hangi yapıları görmüş, incelemiş bunların sonucunda hangi görüşlere varmıştır, belli değil. Çünkü, sayfaların altlarını dolduran çıkmalarda, doğrudan yazarın kendi adını ve incelemelerini bulmuyoruz. Bunun yerine çoğu yabancı olmak üzere başka yazarlar ve onların araştırmaları ile karşılaşılıyor. Bundan başka yazar, yaptığı aktarmaları, pek az yerde bize açıklamıştır. Kitabın sonunda sıralanan kaynaklar arasında, onun adını, gazneli ve selçuklu mimarisi kaynaklarının sonunda üç yerde buluyoruz: Çite-minare medresesi, Mama Hatun ve Gumaç Hatun türbeleri. Onun dışında, bütün bu yüz yıllar boyunca yapılmış, yıkılmış yapılar üzerindeki araştırmalar, bunların planları kimlerindir, kestiremiyoruz. Sayfaların altındaki çıkmaların çoğu başka yapıtlardan, kimi kez olduğu gibi aktarılan bilgileri veriyor (s. 30, 32, 33, 47, 49, 58, 59, 60, 63, 67, 75, 81, 86, 89, 112, 115, 116, 144, 145, 172, 180, 182, 208, 212, 214, 217, 220, 221, 222, 226, v.b). Bu yargıyı destekleyen başka bir neden de şudur: Kitabın sonunda, okuyucuya konu ile ilgili olarak, altı sayfa tutan bir kaynak dizisi verilmiştir. Gel gelelim, bu kaynaklardan, yazar, kitabının hangi bölümlerinde ve hangi yapıtlar için yararlanmış, bunu açıkça bilmiyoruz. Sonra yer yer, bir çeviri olduğu belli olan anlatımlar da bulmaktayız: Mihverî kompozisyon (19), soğuk intiba (57), asıl büyük olan bu sonuncu yapılmış olanlarıdır (79), bağdaş durumunda oturan (91), burada hafızlar (muezzinler olacak) uzaktan namaz kılanların hareketlerine düzen verirler (125).

Diline gelince, bu yolda hiç bir özen yoktur. Bunun, cümlelerde olduğu gibi, sözcüklerde de tanıkları vardır: ... Türkistan etkilerinin bu yolla girdiği: gerek tarihi kaynaklar gerek son yıl içindeki sanat tarihi ve arkeoloji araştırmalarıyla doğrulanmaktadır (12). Sultan Mahmud'un ölümünden sonra kurduğu büyük imperatorluk.. (iltibas bu, yazı işaretleri yok, s. 17). Hindistanda Pencaba sığınan ve devlet merkezi olarak seçtikleri Lahurda bir müddet tutunan Gazne sultanlığı (17). Burada yalnız sünni mezhep öğretilirdi (27). Merv şehrinin iç müstahkem mevkiinde hükümet konağı yapıldığı anlaşılacak yapı.. (27). Temizlendiği takdirde sütun sayılarının artacağı olağandır (41). 1327 ile 124 arasında yapılmış olabileceğini bile bir ihtimal olarak ileri sürebiliriz (56

Zaman aşımı ve bakımsızlık yüzünden harabeye dönen(69). Anadolu selçuklarının günümüze kalan geçitli mimari eserlerden, programlardan biri de külliyelerdir (72). Kur'andan alınmış ayetler(92). Yer depremlerinin..(109,110). Kuranın Yâsin süresi(143). İmtiyaz-ı mahallin hâbgâh yani uyku yeri denilen(147). Binenin süsler için yapılmış olduğu kanısını insanda uyandırıyor(158). Asitan-ı devlet-i aşyanede büyük kubbe(189). Doğrusu Âstan-ı Devlet-Âşyanede...

Sözcükler geliş-güzel, türkçe ve yabancı seçimi yapılmadan kullanılmıştır: İnşa olunmuştur(27), kürevi, istisna edilirse, sekiz satırlı, kitlevi, gri zemin, (42), intiva etmek, kontur(46), bu görevden mahrum bırakılmıştır(yapı için, 52). Anadolu medreseleri geleneğinde ve esprisinde(57), mihverdeki kemer(57), bu girişim pek ihtiyatlı görünürse de(61), sivilize bitki, silindirik(63), dekorâ edilmiştir, promidal(64), üstuvane(66), imkan verdiği gibi(68), anıtsal, mütenazır(69), amaçta ve fonksiyonda, şehrin ihtiyaçlarına cevap verecek(72), dinî görevli bir başka yapı ile(89), bol ölçüde kullanılmış(91,137), prizmatik şekiller(116), teşhis olunan, garnitür(117), vitray(124), helezoni(136), kontrast(140), beylekler devrinin gelişen mimari anlayışını görmemek olanaksızdır(165), sivilize motiflerle(175), dairevi ~~kıkk~~ takke(193), sentez(195), maddi serveti kolayca bulabildiği gibi, yetişmiş sanat elemanlarıyla, kalifiye işçileri de(198) merkezi sahn(204) v.b.

İmla da tekdüzen değildir. Nitekim eski yerine kh(Ukhaydır, 18; surkh 28; Khorgird(110; sakhra 124; divan-ı khâs(147) v.b. Bunlar, yazarın başka kaynaklardan olduğu gibi aktardığının belirtileridir. kh diye bir harfin, bugün türkçede bulunmayan bir sesi vermek için kullanılması gereksizdir.

Birkaç yanlış.- El-Birûnî'yi yalnızca coğrafiyacı saymak yanlıştır(17). Bilindiği gibi o felsefe, hekimlik, tabii bilimler, fizik, matematik, astronomi, kronoloji v.b. alanlarda da bütün dünyaca tanınmış bir bilginidir. 29. sayfada hicretin 452. yılına karşılık (1147-1148) yıllarını göstermek yanlıştır, çünkü Künbed-i Sürh'un yapıldığı tarih ~~1147-1148~~ 452 yılının şevval ayının on birinci günü diye açıkça belirtilmiştir, artık bunun miladî karşılığı günü güne belirdir, artık bunun için iki yıl birden verilmez. s.83 te, El-minnetü ^ü 'i'llâh, 'kudret Tanrınındır' diye çevrilmiş, doğrusu 'nimet ve iyilik Tanrınındır'. s.111 de, tel-kârî kelimesi Till Kârî diye okunmuş ve 'altınla süslü' diye açıklanmıştır. Oysa telkârî, bir yapı söz konusu olduğuna göre, bence, tel halinde gümüş veya kurşunu tahta üzerine açılmış oyuklara kakarak ve gömerek yapılan süslemelere denir.

Sonuç.-Bu yapıtın, özgün bilimsel bir kitap olmadığı görüldüğü gibi dil yönünden de tutarlı değildir. Ödül alamaz.

Dr. Çetin tekin, Siyasal iktidar sanata karşı.- Yazar bu kitabı, polis kayıtlarından, iddianamelerden, savunmalardan, mahkeme kararlarından, adı geçen kimselerin kendi yazılarından, onlarla yaptığı yazışmalardan aldığı parçaları bir araya toplayarak ortaya koymuştur. Başta, giriş bölümünde, bence, pek katı yargılarla, siyasi gözürlüğün olmadığı ileri sürülüyor ve iktidarın sanata karşı olduğu iddia ediliyorsa da, bu yargılar yazarın eğilimine göre, başka bir deyişle yan tutarak veriliyor. Ona göre sanat, yalnız sol eğilimli olanların ortaya koyduklarıdır ve sanatçı yalnız bu eğilimde olanlardır. Siyasal iktidarın sanata karşı olduğunu göstermek için, hep kovuşturmaya uğramış olan yazarları ve sanatçıları öne sürüyor. Demek ki onların dışındı, hattâ hiç bir eğilimi olmayan, sanatını herhangi bir katı eğilimin buyruğuna vermeyen kişiler bu kadroya alınmıyor ve sanatçı sayılmıyor. Yazar gibi ve onun saydığı kimseler gibi düşünmeyenler, düşünceleri onlarınkine uymayanlar bir kalemde yabana atılıyor, hisaba katılmıyor, bunların bilim ve sanat bakımından değerleri ne olursa olsun. Savunduğu sanatçılarla, aynı zamanda ve büsbütün başka bir suçlama ile, hattâ aynı çatı altında, aynı hapisanede tutukla olunanların, sağları kesilenlerin, kelepçe ile mahkemeye gidip gelenlerin, işkence görenlerin, yazarca insan ve sanatçı yerine konmadığı, anlaşılıyor, bunların hiç sözünü etmemesinden ötürü. Bu katı bir görüştür ve bana göre insancıl da değildir.

Bu açıdan bakınca böyle bir yapının bilimsel sayılması mümkün değildir. Kaldı ki bu, içinde yazarının emeği belgeleri toplamaktan, yazıralarla konuşmaktan ve banları sıralamaktan öteye gitmeyen bir toplamadan ibarettir, bir mesele değildir; bir başka açıdan bakınca bunun bir propaganda ürünü olduğu da söylenebilir. Bir kitabın nitelikleri, ağır basan yönleri bunlar olunca, terazinin bilimsel kefi boş ve boşta kalacaktır. Bir yapının bilimsel diye nitelenmesi, herşeyden önce tarafsız olmasına bağlıdır. Bu görüşte olduğum için ve yazarın bu yapıttaki emeği toplamaktan öteye geçmediği için ödül alamayacağı kanısındayım. Kaldı ki kitabın dil yönü üzerinde bir yargıya varmaya da imkân görmüyorum. Daha giriş bölümünden başlayarak yazar hep başkalarını konuşturmuştur. Üç yüz sayfalık bir kitabın yazarı onun ancak beşte bir bölümünden daha aşağısında görünür, bunda da başkalarından yaptığı aktarmaların arkasında görünmez olursa, bunun dili üzerinde konuşulamaz.

Bu bakımlardan ödül alamayacağımı kanısındayım.

Menduh Aytür, Kalkınma Yarışı ve Türkiye.- Yazar, önsözünde, bu kitapta yer alan yazılarının, Temmuz 1966-Mayıs 1970 arasında gazete ve dergilerde parçalar halinde yayınlandığını belirttiği gibi, sıraları göldükçe, bunların hangi gazete veya dergilerde yayınlandığını bir kez daha söyleyor. Bu yazıların özelliği, ömrü bir günlük olan gazete yazılarından başka oluşlarında, bugün de değer taşımalarında. Denebilir ki bunların herbiri bir denemedir. Bu açıdan bakılınca yazarın ele aldığı konuları, günlük tartışmaların çerçevesinden çıkararak onlara bir bilimsel nitelik kazandırdığı görülür. Geri Kalış ve Kalkınma Yarışı, Kalkınma ve Bilgi Üretimi, Kalkınma ve Kumusal Düzen adı altında üç ana bölüme ayrılan kitap, yan başlıklarla bu temel konuların ayrıntılarına el atmakta ve Kalkınma konusunu türlü açılardan işlemektedir. Okuyucu bu konu ile ilgilenmişse kitapta, kendini doyuracak açıklamalar bulacaktır. Bu bakımdan, konunun türlü yönleriyle başka başka gazete ve dergilerde ele alınması onun parçalanması ve bölünmesi anlamına gelmemektedir. Yazıların beş yıllık bir zamana dağılması, onun bütünlüğünü bozmamıştır, diyebiliriz.

Sırası geldikçe, başka görüşlere de yer veren ve onları eleştiren yazar, meslek hayatının gerektirdiği üzere, konunun içindedir ve yüklendiği türlü görevler dolayısıyla geleşmeyi yakından ve sorumlu bir yerden izleyebilmiştir. Kitap, baştan sona okunduğu zaman, yazarın bu konu ile ilgili, günlük, kitaba bağlı, yan tutan tartışmaların dışında kaldığı görülür. Bu da kitabın bilimsel hacasını artırmıştır.

Dil üzerinde ayrı bir dikkat göstermemiş olmakla birlikte, kitabın dili, kimilerinin 'ilimli türkçe' dedikleri dildir. Konu ile bağdaşmakta olan, onun anlaşılmasını, sindirilmesine yardımcı olan ağır-başlı bir dildir ve hemen söyleyeyim ki işlenmiş bir dildir. Yazarın kendine özgü bir üslubu olduğunu söylemek te mümkündür. Böylesine yepyeni bir konuyu, herkesin anlayabileceği bir açıklıkla işlemeyi başarmıştır. Ödül aday olan öteki kitaplarda, bir eksiklik gibi saydığımız noktalar, bu kitabın bilimsel tutumu ve vekarı içinde, dilinin konusuna uygunluğu içinde, ~~rapmzeskız, ükenvisiz, zorluyasız, kullanılmısz, olmasız, deliyasız, la: #111#~~ ~~rapmzeskız, ükenvisiz, zorluyasız, kullanılmısz, olmasız, deliyasız, la: #111#~~ kaybolmuştur. Dil yapmacıksız, özentisiz, zorlamasız kullanılmıştır, konu ile birlik halindedir.

Sonuç.- Ödül hak kazandıği kanısındayım.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 099-161